

ವಿವಾಹಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಅವನು ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಹರಿಲಾಲ ಮರೆಯಲು ಎಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗುಲಾಬಳನ್ನು ಅದುವರೆಗೆ ಅವನು ನೋಡಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡಪ್ಪನ ಮಾತನ್ನು ಅವನು ಗೌರವಿಸಿದ್ದ; ವಿವಾಹದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ನಡೆಯುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಹಣೆಗೆ ತಿಲಕವಿಡುವಾಗ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹಾಕುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದ್ದೇ ದೊಡ್ಡ ಸಂತಿಯಾಗಿತ್ತು, ಗುಲಾಬಳನ್ನು ನೋಡುವ ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿತ್ತು.

ರಾಜಕೋಟದಲ್ಲಿ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಓದುವಾಗ ಹರಿಲಾಲ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವೈದ್ಯರು ಕೈಚೆಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು, 'ಗೋಕಿ ಬಹನ್', ಇದು ಟೈಫಾಯಿಡ್ ಕಾಯಿಲೆ. ಈ ಹುಡುಗನ ಆಯುಷ್ಯರೇಬೆ ಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಬದುಕುತ್ತಾನೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಉಳಿದಂತೆ ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೆಂತೂ...'

ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಸೋದರತ್ತೆ ಗೋಕಿಯ ಉಸಿರೇ ಉಡುಗಿ ಹೋದಂತಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಹರಿಲಾಲ ಪರರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದ್ದ. ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಸಹೋದರನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಆದರೆ... ಆದರೆ ಆಗ ಹರಿಲಾಲನ ಮಾವ ಗುಲಾಬಳ ತಂದೆ ಗೋಕಿ ಸೋದರತ್ತೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು

'ಗೋಕಿ ಬಹನ್! ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿನ್ನದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸಹ ಇದೆ. ನನ್ನ ಮಗಳ ಕನ್ಯಾದಾನ ಇನ್ನೂ ಬಾಕಿಯಿದೆ, ಆದರೆ ಹರಿಲಾಲ ನನ್ನ ಅಳಿಯ. ನಾನು ಅವನನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಅವನನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಗುಲಾಬಳ ಭವಿಷ್ಯ ಹರಿಲಾಲನ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.'

'ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?' ಸೋದರತ್ತೆ ಇದನ್ನು ಈಗ ಹೇಗೆ ನಂಬಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು? 'ಕುಮಾರನಾಗಿರುವ ಅಳಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು, ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಗಳು ಅಡ್ಡಾಡುವುದು...! ನಾಳೆ ಯಾರಾದರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಆಡಿಕೊಂಡರೆ, ಅವರಿಗಲ್ಲಾ ಏನೆಂದು ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತೀಯ?'

'ಉತ್ತರ ದೇವರೇ ಕೊಡಬೇಕು. ನೀನು ಜನರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಬಿಡು. ದೇವರು ನನ್ನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಯಾಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸ ನನಗಿದೆ. ದೇವರು ನಮಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನೇ ಕರುಣಿಸುತ್ತಾನೆ' ಹರಿಲಾಲನ ಮಾವ ಎದೆ ತಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ್ದರು.

ಹೀಗೆ ಮಾವನ ಮನೆಯ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಹರಿಲಾಲ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗುಲಾಬಳನ್ನು ನೋಡಿದ. ಅವಳದು ಗಿಡ್ಡ ಶರೀರ, ಉದ್ದ ಮುಖ, ಆದರೆ ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾಂತಿಯಿತ್ತು. ಹರಿಲಾಲನ ಶರೀರ ಜ್ವರದಿಂದಾಗಿ ಸುಡುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಲಾಬ ಅವನ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ

ತಣ್ಣನೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ್ದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು; ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹರಿಲಾಲ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನೋಡಿದ 'ಗುಲಾಬ...' ಅವನ ತುಟಿಗಳು ಕಂಪಿಸಿದವು. ಗುಲಾಬ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿದಳು. ಒಳಗೆ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹರಿಲಾಲನ ಮುಖವನ್ನು ನೇವರಿಸಿದಳು, 'ನೀವು ಬೇಗ ಗುಣಮುಖರಾಗಿ...' ಅವಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು, ನಂತರ ನಾಚಿ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಹೊರಳಿಸಿದಳು. ಹರಿಲಾಲ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಈ ಬಾರಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವರದ ತಾಪವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಯಿಲೆಯ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂಟಿತನ ಮರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದುವರೆಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ಬಾಬಾಪೂ ಅವರಿಂದ ನೂರಾರು ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಒಂಟಿತನದ ಭಾವನೆ ಮನೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಬಾಪೂರವರ ಪತ್ರಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಾಸಹ ಅವನಿಗೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಅವನು ಬಾಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದಿದ್ದ, ಆ ನೆನಪುಗಳು ಯುವಕ ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಧದ ವ್ಯಾಕುಲತೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೆನಪುಗಳ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹರಿಲಾಲ ತುಂಬಾ ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ತಾನು ಬಾ ಅವರ ಮಡಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ದಿನಗಳನ್ನು ಸಹ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆಗಲೂ ಬಾಪೂ ದೂರವೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಅಜ್ಜನದಿಂದ, ಬಹುಶಃ ನಿರಾಸೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಬಹುಶಃ ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವನು ಬಾ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಯೂ ಇದ್ದ

'ಬಾ! ಬಾಪೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಯಾವಾಗ ಮರಳಿ ಬರುತ್ತಾರೆ?' ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬಾಸಹ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದೆಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ, ಹರಿಲಾಲನ ತಲೆಯನ್ನು ನೇವರಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, 'ಹರಿ, ನಿನ್ನಪ್ಪ ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವೊಂದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ನೋಡು, ಅವನೊಂದು ದಿನ ನಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಾನೆ...'

ಆಗ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಆಫೀಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿತು; ಆ ನೆನಪು ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಸಿರಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಎಂಟು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಾಪೂರವರ ಬೆರಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅದೃಷ್ಟ ಅವನಿಗೆ ಒದಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಸಂತೋಷ ಮಿತಿಮೀರಿತ್ತು. (ರಾಜಕೋಟ್ ಪೋರಬಂದರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನು ಬೇಸರಗೊಂಡಿದ್ದ) ಬಾಪೂ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆಫೀಕಾದಂಥ ಅಪರಿಚಿತ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಆಂಗ್ಲರು

ಸಹ ಬಾಪೂಗೆ ಹೆದರುತ್ತಾರೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವನು ಕೇಳಿದ್ದ. ನಾನೂ ಸಹ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಾಪೂರಂತೆಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಬಾಪೂ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಕಣ್ಣು ತೋರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಹೆದರಿಸುವೆ ಎಂದು ಹರಿಲಾಲ ಆಗ ಯೋಚಿಸಿದ್ದ...

ಹೀಗಾಗಿ ಎಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಆಫೀಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಾಹದ ಅಲೆ ಪುಟಿದೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಬಾಪೂ ಅವರಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಬಾಪೂರಂತೆಯೇ ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬೆವರಿಸುತ್ತೇನೆ...ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಹಡಗಿನ ಡೆಕ್ಕನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸು ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು. ಅವನು ಟೋಪಿಯನ್ನು ಕಳಚಿ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ತಲೆಯನ್ನು ಸವರಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಅವನು ಆಫೀಕಾದಲ್ಲಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿರಾಶನಾಗಿದ್ದ, ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಬಾಪೂ ಅವರಂತೆಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಾಪೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಬೇರೆಯದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪಾಠಶಾಲೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಯಾವುದೇ ತರಗತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಬಾಪೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿತ್ತು. ಬಾಪೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ತಾನು ಹೇಗೆ ಬಾಪುವಿನಂತಾಗುವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಡು ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಬಾಪೂ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು; ಈ ನಡುವೆ ಆಗಾಗ ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹರಿಲಾಲ ಮತ್ತು ಮಣಿಲಾಲನಿಗೆ ಮನೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮತ್ತೆ ಅಧ್ಯಯನದ ಆ ವೇಳೆ ಹರಿಲಾಲನ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿ ಬಂತು. ಹಗಲು ವೇಳೆ ಹೇಗೋ ಕಳೆದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೆ ರಾತ್ರಿಯಾದೊಡನೆ ಬಾಬಾಪೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಬಾಪೂ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಅವನನ್ನು ಒಳಗಿನಿಂದ ಮುಳುಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಬಾರಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಾಬಾಪೂರವರ ಬಳಿ, ಆಫೀಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸು ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಇದ್ದರು...ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಇದ್ದರು...ಸೋದರತ್ತೆ ಇದ್ದರು...ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ನೇಹ ಸಹ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆದರೂ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಬಾಬಾಪೂರವರ ಕೊರತೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹಡಗು ವೇಗವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಡೆಗೆ ಮುಂದುವರೆದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹರಿಲಾಲ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಡೆಗೆ ನೋಡಿದ...

ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಆರೈಕೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಹರಿಲಾಲನ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಹೆದರುಬ ಭಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಫೀಕಾದಿಂದ ಬಾಪೂ ಅವರ